Fekete I. Alfonz

Az újdonság nyugtalanító ereje

Dóka Péter: *Fekete eső*. Móra Könyvkiadó, Budapest, 2016

Sündörög valami csalafintaság Dóka Péter szövegében. Ott lapul valami kimondatlan a sorok között, kikukkant a már ellapozott oldalak mögül, és kuncog. Fülig érő szájjal, néhol nyelvet is öltve képes mesélni az olvasónak, vagy adott esetben a hallgatóknak és az olvasóknak, akik talán meg is szeppenhetnek egy kicsit. A hóbort és a játék iránti örök igény azonban beszippant, ezzel felszabadítva mindent, amit a fiatalabb korosztálynak szánt olvasmányokról gondolhatunk. A *Fekete eső* a maga varázsmese-lovagregény-fantasy műfaji hármasának (és ezek paródiáinak) illetlenségével tovább tágít(hat)ja a magyar ifjúsági irodalom horizontját.

Dóka narratívája strukturálisan és topikusan is a varázsmesék csoportjába tartozik, ugyanakkor megtalálhatóak benne azon jellemzők is, amelyek egyúttal a lovagregényhez közelítik a szöveget, ahogyan Jeney Zoltán fogalmaz, „a tündérmese bizonyíthatóan sokat örökölt a középkori lovagregény történetszerkesztéséből”.[1] De amíg a varázsmesék esetében a történet hátterének részletgazdagsága megkérdőjelezhető vagy legalábbis metaforikus volt, addig a *Fekete eső* közegének mélysége sokkal inkább emlékeztet a fantasztikum azon igényére, amelyet a műfaj saját fiktív terével szemben támaszt. A varázsmese zárt, és mind befogadói, mind szereplői számára értettnek vélt fiktív terével kapcsolatos tudnivalók a szövegben megjelenő csavarral őrződnek meg és örökítődnek át.

A tudás letéteményesei és továbbörökítői ebben a fiktív világban az alkohol- és drogfogyasztó törpék. E szokásuk miatt válik megkérdőjelezhetővé az általuk lejegyzett múlt valóságtartalma, ezzel mintegy kihangsú-

[1] Jeney Zoltán: A népmese és a műmese határvidékei. In *Mesebeszéd*. Szerk. Hansági Ágnes–Hermann Zoltán–Mészáros Márton–Szekeres Nikoletta. Budapest: FISZ, 2017. 223–234.

lyozódik annak elérhetetlensége. Ezt erősíti meg Jolóka, a törpe beszámolója is, miszerint „Néha mi, törpék is élünk vele [mámorfűvel]. Főleg, ha elakadunk a történetírásban" (141). Ennek eredményeként a közös emlékezet és a már vissza nem kereshető tudás között egy olyan szakadék keletkezik, amely elbizonytalanít, kétségeket ébreszt, de mindenekelőtt nyugtalanít. Ha a varázsmese felől olvasom, akkor azért hátborzongató, mert hiányzik az a közösségi akarat, amely kanonizálhat egy ilyen fiktív teret, ha viszont a fantasy felől olvasom, akkor azért problematikus, mert úgy erodálódik a történet tere és ideje, hogy ezzel a ténnyel a narratíva a legkevésbé sem törődik. A történelmi múlt teljesen megszűnik, a jelen és a jövő maradnak csak meg, mint időbeli referenciapontok.

A jelen fennálló rendjét tovább veszélyezteti egy hamarosan bekövetkező kataklizma. A közelgő apokalipszis rémképe meglepő módon mégis háttérbe szorul, teret engedve egy humoros kalandnak, amelynek során e fantasztikus térben orientálódhatunk, megismerhetjük a karakterek közötti viszonyrendszert, és hozzászokhatunk a néhol Monty Pythont idéző jelenetekhez. E heterogenitás úgy van összeillesztve, hogy ha hátulütőkkel is, de működőképes egésszé álljon össze. Noha alkalmanként úgy éreztem, minden szándék meglenne Dókában arra, hogy ledöntse a magyar ifjúsági irodalom korlátait, vagy legalábbis gyökeres változásokat eszközöljön benne, ezt egyelőre még nem akarja meglépni.

A szerző több helyen is áthágja választott alműfajainak kódjait, így megborítja a narratívát, ezzel olyan szubverziót hoz létre, amely érzésem szerint egyértelműen túlmutat az ifjúsági irodalmon. Egyfelől adott az a tény, hogy varázsmesék esetében a főszereplő magától értetődő módon jut el arra az útra, amely végül a megoldáshoz vezeti. Ez részben következhet abból, hogy a kanonizációs aktus során a lineáris történetvezetést természetesnek vették, a műfaj nem engedett meg mindenfelé csalinkázást ebben a zárt világban, a meglepetés nem a varázsmese feladata volt. A megoldás a legtöbb esetben szinte logikusan következett a korábban megtörténtekből. Másfelől a lovagregény műfajában a lovagi cím kiérdemlése valamilyen, a narratíva szempontjából nemes cselekedetnek a következménye. Azovil, a célközönséghez korban legközelebb álló szereplő, a hatalmas erejű, tar fiú azonban már a könyv elején szinte véletlenszerűen tesz szert erre a címre. Illetőleg, fontos hangsúlyozni, hogy a lovagregény műfajától eltérően, a *Fekete eső*ben nem a király adományozza ezt a titulust, hanem hőstette után a nép kezdi Viharlovagnak és Farkaskölyöknek nevezni a fiatal fiút, mintegy ráerősítve ezzel a szöveg szubverzív jellegére.

A fiktív terek szempontjából Pazarfény, Völgyváros és Börbönce-erdő olyan területek, amelyek magukat azonnal a kultúra-természet kettősség mentén határozzák meg. Ez alól Lidércvár képez kivételt. Noha a narratíva nem rugaszkodik el a középkori városok térfelépítésétől, a hangulatot és az atmoszférát megteremtő epizódok jól mutatják, hogy Dóka élt a szerzői szabadsággal és a humorral, ezért a parodisztikus jelleg itt is tetten érhető. Ilyen például a regény elején Pazarfénybe érkező hírnök, Borsa vendégriasztó fogadása. A túl korán felébresztett udvari nép azzal igyekszik megbosszulni a férfi alkalmatlankodását, hogy megpróbálják ráborítani éjjeliedényeik tartalmát. Ahogyan az urbanizált terek esetében, úgy a Börbönce-erdőnél és egyéb nem városias élőhelyeknél is jobbára hagyománytisztelőnek tekinthető a szöveg. A városban az emberek kereskednek és a király törvénye uralkodik mindenki felett, Keletföld királyságának nem lakott, felfedezetlen terepein pedig ruszalkák (a szláv folklórban megtalálható nimfák), mókusok, lápi szörnyek vagy éppen ürdöngösök és bájolók áll(hat)ják a kalandozók útját.

A személynevek tekintetében megfigyelhető, hogy a szerző széles ötlettárból merít. A Markos Szuez név mintha a magyar népmesék és a brazil szappanoperák világa közé ékelődött volna be, ezzel jelezve kétlakiságát. Ahogyan a Szörény király, Igazi Lancelot, Rozsomák gróf és Vakari Maszka nevek is olyanok, akárha egy Benedek Elek–Lázár Ervin–Charles Dickens névadóbörze legsikerültebb találatai lennének. E szereplők viszonyai egy feudális hierarchiának feleltethetőek meg, éppen ezért mindenki Szörény királyhoz kapcsolódik, a különbség mindössze e kötődés minőségében van. Mindnyájuk alakja többé-kevésbé megmarad a varázsmeselovagregény-fantasy hibridje által alkalmazott és mintegy előírt szerepkörökön belül, így megtalálható az uralkodó ellen konspiráló hűbérúr, a nőfaló lovag, a megmentett és megszabadult királylány, valamint a csodás születésű fiatal fiú. A *Fekete eső* története egy idő után azonban túllép ezeken a korlátokon, és az olvasónak szegezi a kérdést, hogyan reagálnak ugyanők arra, hogy közeleg a világvége, sötétedik az ég, és Pazarfény városára is lezúdul a fekete eső, amely lényegében minden rossz okozója.

Dóka regényében a gonosszal való szembeszállás nemcsak fantasztikus világmentéssé és lovagi regényekből ismert vállalkozássá válik, hanem nyomozássá is. Ki kell deríteni, mi módon vehetik elejét az eljövendő kataklizmának, és hogyan járhatnak sikerrel a kiküldött csoport tagjai. Fontos megjegyezni, hogy az ellenfél szerepkörét betöltő személy megváltozik a narratíva folyamán. Az apokalipszis okát és elkerülésének módját kereső csapat ennek ellenére mégsem marad hoppon, hogy nemcsak az álta-

luk hajszolt nemes cél teljesítése a regény fő csapásvonala, hanem akad egy másik is. Az egymás mellett futó narratív szálak – noha szorosan összefüggnek – inkább gyengítik, semmint erősítik egymást. Az egyik szálon Azovil már lovagként kel útra, hogy véghezvigye a küldetést, és megoldást találjon a hanyatló birodalom problémájára. A másik szálon pedig tanúi lehetünk egy slamposan kivitelezett államcsínynek, amely vélhetőleg majd a következő kötetben fog kiteljesedni.

A regény nyelvi regisztere őrzi azt a heterogenitást és hibriditást, amelyet a szerző más műfajoktól nyert. A narratívában ott helyezi el és fejti ki a fantasykre jellemző információlerakatokat[2], ahol a karakterek éppen utaznak. Jolóka, a törpe színesen, érzékletesen meséli el és eleveníti fel Keletföld történelmét vagy éppen földrajzát Azovilnek. Azonban a varázsmese közegében nemcsak a törpe elbeszélései és megszólalásai hatnak frissnek és kortársnak, hanem az egész szereplőgárda ebben a nyelvi közegben mozog. Ehhez járul hozzá a mindenhol felbukkanó humor és kifordítottság, amely valójában a narratív tér rendjének felfordulását oldja valamelyest, noha az korábban is félelmetes és sötét volt. Hiába menekültek el a pártütők, ruházta át Szörény király másra a koronát és vele együtt az uralkodás jogát, a kibillent állapot továbbra is fennáll.

Dóka szövegét mindezen, elsőre talán szokatlan megoldások ellenére is élvezet olvasni. Kortárs hangon megszólaló varázsmese-lovagregény-fantasy történet, amely igyekszik minden alműfaj jellegzetességét magába építeni, ez azonban, úgy hiszem, még nem megy neki maradéktalanul. A felvetett problémák egyszerre lehetnek érdekfeszítőek a felnőtteknek és a célzott korosztály tagjainak. A *Fekete eső* a magyar ifjúsági irodalom kanonizált szerzőinek ötleteire támaszkodik, ugyanakkor újakkal is gazdagítja a célközönségének szóló szövegek sorát.

---

[2] Mendlesohn, Farah: *Rhetorics of Fantasy*. Middletown: Wesleyan University Press, 2008. 238.